

SOLDAT OG KRIGSFANGE I 1. VERDENSKRIG

Artikel af Jens Juel Nicolaisen. VESTKYSTEN JULI 1978

Vestkysten
FREDAG 7. JULI 1978

Jens Juel Nicolaisen

SOLDAT OG KRIGSFANGE I 1. VERDENSKRIG (I)

Af pensionist Jens Juel Nicolaisen, Gram

Ikke langt fra den gamle grænse mellem Danmark og Tyskland nede ved Kongeåen, ligger der en lille gård, som kaldes Skovhytten. Mit barndomshjem. Vi var mange børn, ti i alt, dengang hørte vi jo under Tyskland, så vi børn kom til at gå i tysk skole. Vi havde en tysklærer ved navn Fries, en meget stram lærer som vi frygtede meget. Jeg mindes engang til kejserens fødselsdag, som var en meget stor dag med flaghejsning og mange krans i skolen. Vi børn var jo inde i skolen inden Fries kom ind, så vi morede os med at smide kulstykker op på kejserens billede, som var smykket med en krans i dagens anledning. Så kom læreren ind, og der blev stor alarm, om hvem der var mester for at lave denne majestæts forbrydelse. Min store bror Jens fik skylden, selv om vi nok var lige gode allesammen. Det endte med, at min far måtte ned til læreren og bede om nåde, ellers var det blevet indberettet til præsten og opsynet så det kunne være blevet en alvorlig sag.

Der var altid strid mellem danske og tyske, jeg blev konformeret, da jeg var fjorten år, og da vi var mange børn skulle jeg ud og tjene, men det varede ikke mange år før jeg skulle melde mig til session for at blive taget til soldat. Efter at være blevet kasseret et år blev jeg taget til soldat næste år og skulle tjene ved de trettende dragoner i Metz, nede i Elsas-Lothringen, og en dag sidst i oktober 1913 skulle jeg så melde mig i Flensborg på kasernen. Der var mødt et par underofficerer til at tage imod os til den lange rejse ned igennem Tyskland. Den første nat blev vi indkvarteret i en kaserne i Hamborg, og næste morgen rejste vi videre til vi ankom til Metz hen ad aften med transporttoget. Vi gik i lange rækker ud til kasernen som lå lige uden for byen. Den blev kaldt Boruj. Vi var alle trætte efter den lange rejse, men ved ankomsten i kasernegården blev vi stillet op og blev inddelt i de forskellige eskadroner. Jeg kom til 14. eskadron. Vi kom ind på de forskellige stuer, og der blev smidt forskelligt gammelt tøj hen til os, som vi så skulle prøve om det passede, og hvis vi mente, der var noget som ikke passede os kom underofficeren straks og sagde "det passer" og var det i stykker fik vi nål og tråd, og så kunne vi selv ordne sagerne, men det var der ikke megen tid til. Vi blev straks sat igang med at pudse og strigle hestene. Det var meget omstændeligt at pudse hestene, for det skulle

gerne ligge som streger langs med gangen inden det var rigtigt, og underofficererne gik på gangen for at holde øje med, om vi bestilte noget.

Vi skulle gerne op om morgenen ved 6-tiden og blev smidt i seng på kommando kl. 8, når underofficererne kom. Jeg mindes endnu om morgenen, når jeg hørte dørene i den anden ende af gangen blev smækket op, og der blev råbt "aufstehen", så var jeg ikke mange sure sild værd, men der var ikke andet at gøre end at skynde sig i det gamle tøj og få sengen redt, få kaffeskålen i hånden og stå i række til der blev kommanderet afgang til køkkenet, hvor vi fik skålen fyldt med kaffe, af sted hen på stuen for at drikke kaffen, men det kunne hænde, at der blev råbt: Stå ret, så blev der ikke lang tid til at få kaffen og brødet. Vi fik også brød, der smagte godt, men der var ingen smør til, hvis ikke vi fik smør sendt hjemmefra, som jeg engang imellem fik, men der var nogle, der aldrig fik noget sendt hjemmefra. Somme tider kunne det knibe med at få brødet til at slå til, vi rekrutter var jo altid sultne, men vi kunne af og til tigge et halvt brød af de gamle soldater, som var i byen.

Når vi havde striglet og pudset hestene færdige, så gik vi over i ridehuset, hvor vi fik undervisning i ridekunsten en times tid, bagefter var der så en times undervisning på en stue, hvor en officer forsøgte at få os dumme rekrutter til at blive gode soldater. vi måtte stå op hele tiden, bagefter skulle vi i stalden igen, hvor der gerne var nogle læs hø eller halm udenfor, som skulle læsses af. Vi rekrutter kom op på loftet, hvor vi skulle sætte sagerne på plads og gik det ikke hurtigt nok, fik vi gerne et rap i enden af de gamle karle, som ikke ville bestille noget, men gerne ville lære rekrutterne at tage fat. Da det blev middag skulle vi igen stille op uden for kasernen med vores skåle og over i køkkenet til middagsmad. Vi fik til tider noget, som vi kaldte "blauen heinriet", det var ris kogt i noget tyndt mælk, det var jo ikke nogen stor ret, men vi var sultne, så det gled ned. Så var der ærter og flæsk, det var dejligt med et stykke brød, hvis vi havde noget - til tider fik vi noget, der var nogle store kogte melboller med syltetøj til.

Efter maden fik vi en times hvil, til der atter blev råbt "stå ret" og så i trav over i stalden igen, hvor det så igen gik løs med at strigle heste, ride en times tid og henved kl. 6 var der gerne appel på den lange gang, hvor vi så stod mens vores vagtmester læste parolen til den næste dag, og vi fik vores breve og pakker udleveret, og så var der ro til at spise vore aftensmad, som bestod af kaffe, brød og pålæg, hvis vi havde – jeg havde gerne. Så gik det løs med at pudse i flere timer til sengetid. Nogen fritid havde vi som rekrutter ikke. Så oprandt kejserens fødselsdag og den blev fejret med lidt bedre at spise og om aftenen og alt det øl vi kunne drikke - "das wir alle man besoffen wird", sagde vores ritmeister, en meget bøs herre, det gik frit til sådan en aften. Når vi var kommet i seng kom de gamle rekrutter ind på stuen og lavede ballade, så måtte vi ud af sengen og kravle højt op på vores skab og synge "fra himlen højt jeg kommer her" eller også kravle ned under sengen og synge "Aus tifer not sehen wir zu dir".

Som rekrutter måtte vi jo finde os i mangt og meget, som da jeg en dag skulle ind på skomagerstuen med et par gamle sko, som var i stykker. Jeg kom til stuen, lukkede døren op, og straks fløj der et par støvler om ørerne på mig, "om jeg ikke kunne komme forskriftmæssigt ind i stuen", jeg skulle banke pænt på døren, åbne den og sige "erlaubt reserve einzuteten". "Hvad jeg ville, jo gerne have mine sko gjort i stand", om jeg så vidste hvor mange dage de gamle soldater havde tilbage at tjene i (alle morede sig), det vidste jeg ikke, fik det så at vide, og så kunne jeg gå hen til kakkelovnen og åbne lugen og råbe ind i kakkelovnen "reserve kal nur noch 10 tage", så kunne jeg gå, en hel del klogere med at begå mig hos de gamle.

Jeg mindes en nat, jeg havde staldvagt, og søvnig som jeg var efter den lange dag, satte jeg mig på en bunke tæpper til hestene og faldt i søvn, så skete der det, at der kom en opsyns-underofficer igennem stalden, hvor jeg lå og sov. Han prikkede til mig og gik videre, nu var jeg bange, for hvis han ville anklage mig for at have sovet på vagten så var det 3 dage til mig hos fader Phillip i kashotten. Der skete intet, og glad blev jeg.

Tiden gik og da jeg havde et stort nummer hos vores vagtmester fik jeg siden en tjans som tjener hos en leutnant og havde det meget godt, jeg var fri for at arbejde i stalden, jeg skulle bare passe hans hest og gøre lidt rent i hans stue, pudse sko og støvler. Det blev juli og kronprinsen af Østrig blev myrdet i Sarajevo. Stor opstandelse, nu bliver der krig. Der blev slebet sabler og øvet. Sådan gik der 10 dage, og så endelig den 1. august blev krigen erklæret, og så var det jo om at komme af sted. Alt blev pakket og hestene med nye sadler og andet. Så drog vi ind i Frankrig, vi var jo sådan set kun på opklaring, for at se, hvor fjenden var. En dag blev vi beskudt af franske koldater, og jeg blev såret, det skaffede mig 14 dages orlov, jeg kom tilbage til vores regiment som da var kommet over til russernes front.

Hen mod midten af november havde vi et sammentræf ved en lille Rji [?], hvor vi blev omringet af russisk infanteri, og vi kom ud på en stor åben mark, vi havde ingen lejlighed til at forsvare os, og der kom ikke mange tilbage, mange faldt og endte med at blive taget til fange, deriblandt jeg. Det gik meget drastisk til, jeg ville ride hen til en gård som lå et stykke ude, jeg kom hen til gården som var en trelænget indelukket gård. Inde i gården steg jeg af hesten, og jeg syntes, at nu var jeg velforvaret. Efter at jeg havde stået lidt og set mig om i gården, ville jeg gå ud af gården med hesten, i modsat retning, men som jeg kom uden for gården, stod der russiske soldater, og så var jeg jo leveret. De omringede mig og hesten, og det hele tog de fra mig, hele min oppakning, men gjorde mig intet. De tog mig med tilbage og jeg travede hele dagen. Jeg blev så afleveret ved en lille by og blev sendt til Moskva med tog, hvor der var mange fanger i en stor lejr, hvor vi var nogle dage, så blev vi ført ud til en banegård, hvor der holdt et langt tog, alle kreaturvogne, som vi blev puttet ind i, så mange som der kunne være i hver vogn.

Så begyndte rejsen til Sibirien, hvorhen i Sibirien vidste vi ikke. I toget lå vi på de bare brædder i to lag ovenpå hinanden i begge ender af vognen. I midten af vognen var der en skydedør i begge sider, og der i midten stod en lille kakkelovn, som der blev fyret lidt i, men vi frøs, og jo længere vi kom frem, jo med utøj havde vi at slås med. Noget tøj at skifte med havde vi ikke, og vores eneste beskæftigelse var så at fange lus. Det blev koldere og koldere jo længere vi kørte. Vores nødtørft besørgede vi ved at åbne dørene og så sætte enden ud af døren, det var meget ubehageligt i kulden, op til 40 graders frost.

Når vi holdt ved en større by blev vi lukket ud og kom hen til en kaserne, hvor vi fik noget at spise, det var gerne noget suppe, kartoffelsuppe og noget de kaldte kasseha, hele boghvedegryn kogt på flæsk, ellers fik vi gerne udleveret lidt penge, en 25 kopek om dagen, og når vi så slog os sammen en 20 mand i vores vogn, så kunne vi godt købe en del fødevarer når vi holdt ved en station, det kostede ikke meget. Vi kunne købe en hel høne for en god rubel, der var 100 kopek, smør for 50 kopek, mælk for 25 kopek, som vi så købte hos de russiske bønderkoner, som stod på stationerne og solgte deres varer. Når der kom et tog så steg nogle af toget og handlede, og så delte vi sagerne imellem os i vognen.

Det var en lang og trættende rejse, hvornår mon det vile få ende, vi rejste i uger. Efter at have rejst i 4 ugers tid kom vi ind til en store by i Sibirien, som hed Krasnojask. Den lå ved en stor flod som hed Jenisar. Der blev gjort holdte, og vi skulle ikke videre. Vi blev sat af

toget og under militærbevogtning kom vi ud til nogle store kaserner, som lå ca. 2 kilometer fra byen, store grimme bygninger med en stor bom og nogle mindre, hvor så opsynet og køkkenet var. Der skulle vi nu være, det var et par dage før juleaften vi kom dertil, koldt var det en 30-40 graders frost, og vi lå så der på bare brædder, intet andet. Vi tog vores støvler af om aftenen, satte dem ved sengen, tog militær-kappen af, som russerne dog var nådige at lade os beholde, og dækkede os til med den. Alt andet tøj havde vi på, ikke en madras eller andet sengetøj fik vi, så vi lå side ved side, 500 man i hver bygning.

I hver ende af bygningen stod der et par store kakkelovne, men vi frøs og der var en ulidelig lugt af indelukkethed. Vi var efterhånden så fulde af lus, at vi næsten ikke kunne røre os for bare kløe på kroppen, det var også vores eneste beskæftigelse, at tage vores skjorte af og pille lus, det medførte, at vi blev syge, plettyfus, som mange døde af, ca 3000 den vinter. De lå om morgenen på deres leje. Nogen medicin eller lægehjælp fik vi ikke, bare ligge og dø. Jeg gik udenfor julemorgen og så på himmelen, den klare blå som derhjemme, men med 40 graders frost. Næse og ører skulle beskyttes ellers frøs de af. Rundt omkring lejren gik de russiske vagtposter som skulle passe på os, men hvor skulle vi flygte hen, nogle halvgale prøvede på at gå ud til vagtposterne, men blev straks skudt ned hvis de ikke standsede, det var jo så og sige håbløst at prøve. Men at ligge derinde og dø af tyfus det var jo heller ikke så rart. De som døde blev om morgenen slæbt ind til en mindre barak, hvor de så blev stablet op oven på hinanden. Stivfrosset lå de på jorden til om foråret og jorden var tøet op, så de kunne begraves.

Men i al den elendighed kom der så en dag hen mod foråret et lazarettog til byen, det var svenske røde kors, som tog sig af fangerne. De kom op til lejren, og hver mand fik tildelt en stor papkasse med tøj, som var et tæppe, 2 skjorter, 2 par underbukser, 2 par strømper og en del medicinvarer såsom lusepulver og slige ting. Det hele blev givet os egenhændigt af mandskabet fra Røde Kors så ikke russerne tog det fra os. Vi blev glade. Jeg havde haft en skjorte på i over 6 måneder, ja, den kunne snart ikke hænge sammen mere, fuld af lus og snavs, så det var jo en hel festlighed at få en ny skjorte.

Da det så blev hen ad foråret blev der talt om, at vi skulle ud og arbejde langt derfra ved et baneanlæg. Jeg meldte mig straks til at deltage, og en skønne dag skulle vi afsted. Vi kom ned til floden, Jennisar, hvor der lå en stor damper, som vi skulle sejle med et par dage ud til nogle store skove. Der var ingen huse eller andet, så det første vi lavede var at fælde træer, og dem lagde vi oven på hinanden og lavede sådan et privat hus med græstørv ovenpå, nu var det sommer og varmt, så vi frøs ikke som i Krasnoyask. Der kom en del trillebøre og andet, så vi kunne begynde at trille jord til banen og fælde de store træer, og der kom af og til nogle vogne med mad til os, som vi så selv kunne lave til. Vi havde det godt, lavede lidt arbejde, fik nok at spise og sov om natten i disse selv-lavede huse.

Sådan gik sommeren for os derude i de store vide, øde skove. Men henad efteråret blev jeg meget syg, vistnok tyfus, jeg lå derinde i huset og kunne ingenting. Kammeraterne kom med noget mælk til mig, det var det eneste jeg kunne få ned. Der lå jeg en uges tid, så kom der et køretøj og tog mig med til en større by, langt derfra, hvor der var et lazaret, et privat, der lå jeg så. Kakkerlakkerne og lus på væggene, men ellers havde jeg det godt, og jeg blev bedre med tiden. Så en dag kom der en vogn og tog mig med. Vi kørte i flere dage og til sidst havnede jeg igen i den store lejr i Krasnoyask. Der var flere af de gamle kammerater fra vinteren som sad og spilled skak med selvlavede figurer. Jeg spurgte om de havde noget at spise. Sulten var jeg jo efter den lange rejse, jeg fik straks et stykke brød med fedt på. Nej,

hvor det smagte, jeg tror ikke herremanden med et stort veldækket bord har spist med sådan en appetit, som jeg gjorde.

Tiden gik i den store lejr, hvor dem, der var tilbage efter at mange sidste vinter var døde af pletyfus, og da var vi 10.000 mand, hvoraf der i vinterens løb døde 3000, og de blev først begravet henad foråret, det var ikke muligt at få dem i jorden om vinteren. De døde lå så i et skur, stivfrosne. Det var ikke et rart arbejde at begrave dem, det blev jeg da fri for, da jeg jo var ude i skovene, langt væk på arbejde.

En dag hen på foråret hed det sig, at alle fanger fra Slesvig-Holsten skulle væk til en særlig lejr. Men sagen var den, at det [kun]var alle dansksindede fra Sønderjylland, som skulle samles i en særskilt lejr, som venner i Danmark havde fået arrangeret, men det forstod russerne ikke, så vi drog alle afsted. Vi var nok klar over, at ikke alle skulle være i den lejr, og da vi kom til lejren ved Pollovj Posad i nærheden af Moskva, gjorde vi russerne opmærksom på sagen, og der blev spurgt om der var danskere fra Sønderjylland, nu blev der opstandelse. Tyskerne blev helt vilde, nej vi var da alle gode tyske soldater. Men alle vi dansksindede, som var der, meldte os straks. Nu blev der halløj, hvis vi ville være det bekendt at være dansksindede som tyske soldater, så skulle de nok sørge for os, når vi kom hjem efter krigen. Vi skulle blive sat for en krigsret, og blive skudt. Men sådan gik det nu ikke for alle tyskerne måtte bide i det sure æble. De tabte jo slaget. Men da de tyske krigsfanger mærkede, hvordan det stod til, at der skulle være en særskilt lejr for de danske fra Nordslesvig, pakkede de deres sager, for de skulle ikke være i lejr sammen med forrædere.

Med mange forbandelser til os, som blev tilbage, drog de til en anden lejr, hvor den lå ved jeg ikke. Tilbage var vi så en 30-40 mand, og nu skulle vi have det godt, men det forstod russerne jo ikke, men det var da en fordel, at vi var samlede, og så kunne vi bedre få kontakt med dem derhjemme. Det var særligt N.H. Rasmussen, gymnastikinspektør i København, der stod for det hele i Danmark, han arbejdede sammen med den franske professor Paul Berm fra Paris, han havde samlet alle sønderjyske krigsfanger i Frankrig, i en lejr som hed Aurillac. Men som sagt vi havde det meget godt, da der blev sendt os breve og pakker fra Danmark. Der var en dame fra København, som sendte mig flere breve og bøger som jeg var meget glad for. Efter vi var kommet hjem, har jeg besøgt hende, det var hun meget glad for. Der blev

også sendt mig en pæn rød postoverfrakke fra en præst i Fredericia, pastor Hornbek, men den fik jeg aldrig. Russerne har nok selv kunnet bruge den som så meget andet der blev sendt os.

Vi gik der og bestilte ingenting uden at kævles om, når krigen fik en ende, og når der var en, der sagde, at det godt kunne vare et par år endnu, så gik bølgerne højt og vedkommende kunne godt skrubbe i et musehul, at han kunne sige det. Men den meget ledighed gik flere på nerverne. Vi havde en mand fra Løjt. Bendix Bennesen, som var god til at underholde, han kunne digte flere små vers, som vi morede os meget over, blandt andet dette her:

*Mens kampen endnu raser
Mand mod mand bliver slået ihjel
Og der høres tyske fraser
Kampen er Europas vel
Der skal vinde Belgien binde
fast til Tysklands milde hånd.*

eller:

*Der er langt hjem til Sønder-jylland
Der er lang vej at gå
gennem fremmede herrers lande
Over bølgerne de blå
Vi kommer, ja vi kommer
Så snart som vi det kan
Der er lang vej at gå
Vi kommer, ja vi kommer
Og måske kommer vi med sommer
for vort folk, vort land.*

Ja, sådan gik tiden. Vi sang, vi kævledes og spadserede dagen lang, men så en dag hed det sig, at vi skulle rejse hen til en anden by, hvor vidste vi ikke. Og en dag skulle vi gøre os færdige til at rejse. Vi kom ned på banen og så gik det til en lille by, ikke så langt fra Moskva. Byen hed Jyrjev Polski. Der havde vi det meget frit, vi kunne gå i byen, selv om der stod vagtposter ved indgangen til lejren. Det var nok en gammel fabriksbygning, som ikke brugtes under krigens tid. Vi fik selv vores køkken, hvor vi kunne lave vores mad. Det blev Anton Nygård, som blev vores køkkenchef. Andre af os hjalp med ved andet arbejde i byen, så-som at køre proviant fra banen ind til byen, og da det så blev sommer var der flere af os, som var ude i de omliggende landsbyer for at hjælpe bønderne. Jeg kom ud i en lille my, Markova, cirka 30 km. fra lejren. Bonden kom selv en dag ud til lejren og kiggede på os, om jeg ville med derud og hjælpe dem i sommer. En gammel mand var det nok, der vo jo ingen unge mænd hjemme, de var jo alle med i krigen.

Så kørte vi med hans køretøj, hest og vogn, ud til landsbyen, det tog flere timer. Nogen rigtig vej var der ikke, så tog vi derud til byen, en lille by, to rækker huse, een på hver side af vejen, ja, vej var det nu ikke, græsjord så bred, at der let kunne køre en halv snes vogne ved siden af hinanden, og i hver ende af byen en stor gammeldags pumpe, hvor så hele byen kunne gå hen og hente deres forbrug af vand. Husene var alle af træ, store granstammer, den ene over den anden, tappet sammen i enderne, og et par små vinduer i "huset ud til vejen" som det kaldtes. Vi kom indenfor, et stort rum var det hele, i det ene hjørne var der et stort helgenbillede af Jomfru Maria med Jesusbarnet, og en krukke med olje brændte under, både

dag og nat. Og i huset var det også en stor ovn, hvor det en dag blev bagt brød, når så brødet var bagt kom der nogen store jydepotter ind i ovnen med dagens mad, mest suppe med kartofler, lidt kød eller noget fisk, så blev der ikke lavet mere den dag. Der opholdt familien sig, og der sov de også. Som regel sov den gamle bedstemor oven på ovnen, hvor der var dejligt varmt, på gulvet sov så resten af familien i store fåreskindspelse. Noget særligt sengetøj så jeg ikke, jeg selv fik anvist et lille kammer ude i stalden, ja stalden var også et stort rum, hvor et par køer, kalve og heste gik helt frit omkring.

Da jeg kom derud, var det jo forår, og køerne var ude på græs. Hver morgen blev de jaget ud på vejen, hvor så en gammel mand med sin hyrdestav tog sig af køerne fra hele byen og kom hjem med dem om aftenen. Manden havde osse en hest. Han var jo ene om bedriften, da alle unge mænd var i krig. Der var en hel del jord til huset, det lå spredt rundt om i byen i små stykker, som vi så skulle ud og så til. Vi drog afsted tidligt om morgenen med hest, vogn og harve, ud til de små jorder, når det blev middag satte vi os op i vognen og spiste den medbragte mad og fik en times søvn, inden vi begyndte igen. Manden, han såede kornet af en skæppe, og jeg gik og harvede. Når solen var ved at gå ned, eller vi havde sået jorden færdig tog vi hjem og spiste aftensmad, altid te og brød, nybagt dejligt brød. Så kom aftenen hvor alle byens unge piger var hjemme. Så spadserede de en stor flok med hinanden op og ned ad gaden og sang hele aftenen til de blev trætte, hvorpå de gik hjem. Så en dag skulle vi gøre rent i stalden, hvor al gødningen fra hele vinteren lå. Alle pigerne fra hele byen kom i store filtsløvler med hver sin greb, og så læssede de vognen med gødning, som så blev kørt ud på marken af manden, ikke så let et arbejde, da gødningen havde ligget hele vinteren og var blevet stampet sammen af køerne, men det klarede pigerne fint. De var vant til at tage fat.

Vestkysten

ONSDAG 12. JULI 1978

Jens Juel Nicolaisen

SOLDAT OG KRIGSFANGE I 1. VERDENSKRIG (III)

Af pensionist Jens Juel Nicolaisen, Gram

Dette er tredje og sidste afsnit af pensionist Jens Juel Nicolaisens erindringer fra 1. verdenskrig. De første afsnit blev bragt i VESTKYSTEN som kronik fredag den 7. og lørdag den 8. juli.

Så kom tiden, da der skulle slås græs til køerne, også her stillede pigerne med en le, en lille kort le, som vores, men ikke så lang. Høet blev så stakket i store stakke som herhjemme, og så blev der trukket lod om, hvem der skulle have den stak og hvem, der skulle have den næste, til alle i byen havde fået deres hø til vinteren. Noget af det samme skete ved høsten, kornet blev høstet med le og kørt hjem og sat i store stakke, hvor det blev tærsket på en maskine, som blev trukket med fire heste. En dag skulle vi til møllen og have noget korn malet, møllen lå langt borte, så det tog lang tid at køre, ca. fire timer, og efter at vi så havde

læsset sækkene af, tog vi ind på møllegården og spiste vores medbragte mad til te. Det blev sen aften, inden vi nåede tilbage. En dag hen på sommeren kom der nogle præster fra en større by ud til landsbyen. De gik ude på marken og velsignede kornet og stænkede vievand på jorden, og med deres røgelseskar tog de ind i husene, hvor der også blev stænket vievand og bedt bønner. Præsterne så meget fornemme ud i deres dragater af sølv og guld, og de havde langt hår og skæg.

Men dette landliv fik en ende, da det blev efterår, og der ikke var mere at lave. Så skulle jeg tilbage til lejren, der var pastor Jensen fra Danmark ankommet for at være sammen med de sønderjyske krigsfanger. Han havde været præst i et sogn ude ved Ribe. Vi havde det også meget rart den sidste vinter, sammen med pastor Jensen som efter hjemkomsten blev præst ude ved Tønder, Møgeltønder, tror jeg. – Men da det gik mod foråret 1918 blev der uro i lejren. Russerne førte krig mod hinanden, de røde og de hvide soldater sloges om magten i landet, og da de jo nok kunne bruge alle de soldater, som de kunne få fat i, kom de også til os i lejren, som vores kammerater og tilbød os friheden, mod at vi ville gå med og slås på deres side. Men det havde vi nu ikke lyst til, vi så ingen anden udvej end at komme bort fra lejren. Nogen skulle rejse ind til de danske mejerier i Kurga og deromkring. Jeg skulle se at komme ind til Leningrad, som jo før hed Petrograd. En morgen tog jeg mine sager, og jeg havde fået en russisk militærfrakke på og satte mig i toget fra Moskva til Petrograd. Det var en rejse på et par dage. Det gik også meget godt, indtil vi kom til banegården i Petrograd. Der stod soldater med opplantede bajonetter på geværene og skulle se, hvem der kom ind til byen i disse urolige tider.

Da jeg jo havde en stor militærfrakke på, kom jeg igennem uden nogen tiltalte mig. Nu var jeg inde i byen og skulle så se at finde det danske handelskompagni, som skulle have kontor på Novski, en stor gade i byen. Efter megen besvær fandt jeg kontoret og blev meget godt modtaget af kontorchefen Bekshöft, en svensker, som var gift med en dansk dame, en komtesse Trampe. Så kom der en kontormand og tog mig med ud til deres ejendom i udkanten af byen, en stor flot bygning med stor park og have omkring. Det havde tilhørt en stor general, som var faldet i krigen. Jeg var der hele sommeren 1918 og havde det meget godt. Jeg gik ude i den store park og passede haven og nogen drivhuse, jeg tog en gang imellem ind til byen med mad og andet til dem på kontoret.

Gaderne i byen var næsten alle belagt med store træklodser, og her var også de mange kirker, som man så overalt i Rusland, og som alle andre kirker var de også udstyret meget kostbart. Jeg var inde i Vassiliskirken, hvor der var et kors med guld, sølv og diamanter, men da de var græsk-katolske, var der intet orgel, og heller ingen bænke at sidde på. Kun de levende stemmer måtte høres. Som vi herhjemme fejrer julen, som vor store højtid, så er det påsken, som er den store højtid, som gerne varer en hel uge, med klokkeringning fra morgen til aften, fra de mange kirketårne. Alle går op i tårnet og ringer ind, i kirken er der messer fra de mange altre, og præsterne svinger deres røgelseskar, så der er en duft, som næsten kan tage vejret fra os. Det varer gerne hele påskenatten, og så hen på morgenen bliver der båret en kiste ud af kirken med alle præsterne og messedrengene i spidsen, og så lyder det fra alle: "Kristus er opstanden!" Derefter går alle hjem og nu bliver der spist og festet i en hel uge, de har jo holdt faste, hvor de har spist fisk og brød. Dersom du kommer ud på gaden, så falder alle hinanden om halsen og kysser hinanden, ligegyldig hvem det er, med ordene "Kristus er opstanden!" Som sagt gøres der ikke megen stads ved julefesten, som jo først er fjorten dage efter vores jul.

Som jeg gik der i Petrograd sagde fru Bekshöft en dag til mig, at hun ville en tur til Danmark, og at hun ville se at få skaffet en dåbsattest til mig, så jeg kunne gå på det danske konsulat og få et pas. Fruen rejste og kom også tilbage og havde en attest med til mig. Jeg kunne så gå op til det danske konsulat med dåbsattesten og få et pas, som lød på Jens Jensen fra Vamdrup i Danmark. Nu kunne jeg så rejse hjem, på mit pas, til Danmark. Jeg kom ned til havnen, hvor der lå en svensk rutebåd fra Stockholm, som jeg så sejlede med, først over til Helsingfors, så over til Ålandsøerne og derfra over til Stockholm.

Vi havde en lille episode ude i rum sø, hvor der kom et tysk krigsskib, som straks signalerede til rutebåden om at standse. Tyskerne kom straks ombord for at se vores papirer efter, om hvor vi havde været, og hvor vi skulle hen. Jeg havde jo mit gode danske pas, selv om jeg var tysk soldat. Ellers var jeg nok blevet taget tilbage til "Das grosse Vaterland". Så kom vi jo til Stockholm hen mod aften, og jeg tog med toget gennem Sverige til Malmö. Vi kørte hele natten og så ikke meget af landet. Vi sejlede så med færgen fra Malmö over til København, hvor jeg blev meget vel modtaget af Rasmussen, gymnastikinsepektøren. Nu kunne jeg synge:

*Der er langt hjem til Sønder-jylland
Der er lang vej at gå
gemme, fremmede herrers lande
over bølgen den blå.
ja, vi kommer, så snart som vi kan,
og måske kommer vi med sommer
for vort folk, vort land.*